

TÜRK Péter

egyszerre több látszik

március 2 – március 26

Türk Péter életművében kitüntetett szerepe van a látásnak. Az 1970-es évektől kezdve foglalkoztatta a látás pszichológiája, a képkalkotás optikai és pszichikai összefüggéseinek kutatása. Töretlenül egyéni képkalkotási módszereket dolgozott ki, munkáiban összefonódott a tudatosságon alapuló analitikus, absztrakt-logikai gondolkodás és a közvetlen érzékelésen alapuló empirikus kísérletezés. Türk 1974 körül elsősorban fotókkal kezdett dolgozni, a következő évtizedben a fotográfia eszköztára vált meghatározóvá munkásságában. A Vintage Galéria tárlata ezen alkotói periódusában létrehozott műveiből mutat be egy válogatást.

Türk Péter jellemzően struktúrákban és sorozatokban gondolkodott, előre megtervezett műveletek alapján, szemléletes folyamatok során lépésről lépésre bontakoztatta ki műveit. Ugyanakkor gondolati indíttatású művei létrehozásakor egyúttal az alkotás érzelmi, pszichikai folyamatát is integrálta alkotói módszerébe. A Türk által meghatározott keretek között végbemenő változások olyan mintázatok kialakulásához vezettek, melyeknek egyes elemei és formái a folyamat megéléséből fakadó szubjektív érzékelés, az érzetek és az értelmezés által átrendezhetőek, módosíthatóak voltak. Az 1970-es években felismerte, hogy egy adott képet mindig másként nézünk meg, és ahányszor látjuk, annyiszor más jelentést tulajdonítunk neki.

Türk 1983-tól dolgozta ki a *pszichogramok* és a *fenomének* képtípusait. A pszichogramok elkészítéséhez egy fényérzékeny fotópapír és egy fotónegatív közé egy átlukasztott kartonlapot helyezett. A papírlap mozgatásával szemének mozgását követte le, a maszkon keresztül áteresztett fényrel hozta létre képeit. A fotótechnika felhasználásával létrehozott művek mellett korábban már a szemmozgást lekövető grafikákkal is kísérletezett, ezekhez egy négyzetet képzelt el, és az így kijelölt területen ceruzavonásokkal rögzítette tekintetének pontról pontra ugráló mozgását ([Cím nélkül], 1970-es évek második fele). A fenoméneknek – vagy ugyancsak Türk kifejezésével élve „tünetményeknek vagy jelenségeknek” – elnevezett képtípust is a pszichogramtechnika alkalmazásával hozta létre, amikor egy papírra több pszichogramot vetített (*Fenomének. Ugyanannak az öt negatívok a pszichogramjaiból* [1–4], 1983–1986).

Ezeket a műveket eleinte kis méretben, házi körülmények között készítette, a nagyobb méretű művek megvalósításra az 1987-ben a Budapest Galéria Józsefvárosi Kiállítótermében megrendezett *Pszichogramok, fenomének* című egyéni kiállítása révén adódott lehetősége. A művek létrejöttét hosszú, akár hónapokig is tartó előkészítés előzte meg. Türk először képeket gyűjtött, majd ezekről felvételeket készített, ezek összességét „formaadattárnak” nevezte el. Munkáihoz kapcsolódó szövegeiben gyakran meghatározta művei interpretációjának alapjait is. „Ezek a maszk által kiválasztott foltocskák képeim alapelemei. Optikai egységek ezek, melyek ismerősek, kedvesek a szememnek. Olyan nagyon kicsi kiemelései, képkivágásai a „valóságnak”, hogy szinte *semmi* sem látszik rajtuk. Gazdagon sokfélék, és bármilyen új egész összeépülhet belőlük anélkül, hogy a részek tolakodóan kitűnnének. *Bármí* keletkezhet belőlük.” – fogalmazott Türk 1987-es kiállításának katalógusában.

Ezzel arra mutatott rá, hogy a negatívok egésze nem, csak az eredeti kép bizonyos részletei váltak a mű részévé attól függően, hogy a maszk által átengedett fény hol és mennyi ideig érte a papírt a művész szemmozgását követve. Az optikai, kémiai és mechanikai folyamatok, a negatívok transzparenciája révén bizonyos részletek és az egyes alkotói intencionalitást jelző kézjegyek elvesztek, mások pedig kiemelkedtek. A sötétebb és világosabb foltokká redukált formatöredékekből és a formák hiányából létrejövő rendszer az alkotói és befogadói mechanizmusokat egyszerre tette láthatóvá. A huszadik századi művészet váltakozó tendenciái és eltérő szemléletmódjai vetültek egymásra és egyesültek ezekben a művekben, egyidejűleg tematizálva az optikai látvány reprodukálhatóságának kérdését, valamint a tudati képek egyszerre érzéki és fogalmi jelenségét. A művek a technikai képkalkotás ellenére manuális jegyeket is hordoznak, a kötött módszer ellenére személyes és reflexív jellegűek.

A művész hasonlóan redukált eszköztárat és egy meghatározott műveletsort használt fel *Valami a foszfénjelekből* [1–18] (1987) című sorozatának elkészítésekor. Ezen alkotói periódusának záró szakaszában új ábrázolási módszert dolgozott ki, az A/3 méretű nyomdai műnyomó papírokra lassan száradó, áttetsző nyomdai ragasztóval foszfénjeleket vitt fel. A foszfénjelek a csukott szemben fénylátást eredményező jelenségek, kör-, spirál-, vagy négyzet alakú formák, ezekről Türk egy korabeli tudományos cikkben olvasott. Az ekkor még láthatatlan jeleket barnásvörös porfestékbe mártott vattával dörzsölte át szintén szemének mozgását követve, az addig rejtett alakzatokat előhívva. A festék felvitelekor nem komponált, a formák megmutatkozását a két különböző struktúra egymásra hatására bízta.

Türk művészetének szinte egész életművére kiterjedő ars poeticáját fogalmazta meg 1976-os *Képlet (minden nem látszik)* című munkáján. A kép felületére négyzetes testeket, azokra pedig fényképeket és szövegeket helyezett. A művön négy kijelentés olvasható: „minden nem látszik”, „elrepült előttem egy madár”, „egyszerre több látszik”, és „a levelek megmozdultak”. Türk a fényképeken egy fák előtt elhaladó kamera változó képeit rögzítette egy, a szem mozgását követő, elmozduló piros pont hozzáadásával, a mondatokat pedig szinte matematikai műveletekként variálta, sorrendjüket soronként változtatta, összekeverte. Más megfogalmazásban, Türk Péter egy harminc évvel később leírt, de korábban már évtizedeken át alkalmazott képlete szerint: „A létezők halmozottságában, bonyolultságában benne rejlik a létezés egyszerűsége.”

Irodalom: *Pszichogramok, fenomének* (szerk. Beke László – Peternák Miklós). Kiállítási katalógus. Budapest Galéria, Budapest, 1987.; *Türk Péter (1943-2015): minden nem látszik* (szerk. András Gábor – Nárái Szilvia – Százados László – Szipőcs Krisztina). Kiállítási katalógus. Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Budapest, 2018.

Rátkai Zsófia

Türk Péter (1943-2015) képzőművész. 1969-ben tagja a Szürenon csoportnak, majd a magyar neoavantgárd szcena résztvevője. 1970-ben szerepelt Műegyetenem megrendezésre került *R-kiállítás*on, résztvevője volt Galántai György balatonboglári kápolnatárlatainak 1970 és 1972 között. 1976-ban részt vett az *Expozíció. Fotó/művészet* című tárlaton (Hatvány Lajos Múzeum, Hatvan). Több nemzetközi csoportos tárlat kiállító művésze (*Időhid – Zeitbrücke*, 2001, Museum Moderner Kunst, Passau; *Tolerance in Art*, 2009, Danubiana - Meulensteen Art Museum, Pozsony). Munkái megtalálhatóak többek között a Kunsthalle Praha, a budapesti Ludwig Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében. A szűkebb szakma mindig is számontartotta Türk több, mint négy évtizedet felölelő munkásságát, de a közönség addig feldolgozatlan életművével először csak 2018-ban, a budapesti Ludwig Múzeum *minden nem látszik* című életműkiállításán találkozhatott.

TÜRK Péter
egyszerre több látszik
március 2 – március 26

Fenomének [1–4], D/5, D/34, D/14, D/7, 1983–1985
papír, brómezüst zselatin nagyítás, egyenként 80x80 cm, TPI 70

//

Fenomének. Ugyanannak az öt negatívnak a pszichogramjaiból [1–4], A/53, A/15, A/22, A/36, 1983–1986
papír, brómezüst zselatin nagyítás, egyenként 80x80 cm, TPI 69

//

[Cím nélkül], 1970-es évek második fele
fa, műgyanta alapú festék, színes ceruza, 70,5x50x4,5 cm, TPI 64

Képlet (minden nem látszik), 1976
fa, műgyanta alapú festék, papír, magasnyomás, brómezüst zselatin nagyítás, 70,5x50x4,5 cm, TPI 49

//

Valami a foszfénjelekből [1–18], 1987
műnyomópapír, ragasztó, porfesték, egyenként 35x24,8 cm, TPI 89